

ВИКОРИСТАННЯ ПОЗИТИВНОГО ДОСВІДУ РОЗВИНЕНИХ КРАЇН СВІТУ У РЕГУЛЮВАННІ РИНКІВ АГРОПРОДОВОЛЬЧОЇ ПРОДУКЦІЇ В УКРАЇНІ

Петро Куцик¹, Оксана Сенишин², Олександр Кундицький², Марта Злидник²

¹Львівський торговельно-економічний університет
79005 м. Львів, вул. Туган-Барановського, 10
e-mail: kutsyukpetro@gmail.com

² Львівський національний університет імені Івана Франка
79008 м. Львів, проспект Свободи, 18
e-mail: oksana.senyshyn@lnu.edu.ua, skund@ukr.net, lts_marta@ukr.net

Анотація. У науковій статті здійснено детальну характеристику та аналіз досвіду розвинених країн світу у регулюванні ринків агропродовольчої продукції. Велику увагу приділено досвіду країн Європейського Союзу. Визначено основні напрями державної підтримки продовольства та сільськогосподарського виробництва у межах Спільної аграрної політики ЄС, особливу увагу приділено моделям державної підтримки розвитку сільських територій країн ЄС. Наголошено на трьохкомпонентній структурі політики розвитку сільських територій країн ЄС, а саме: підтримка сільськогосподарських виробників, захист довкілля, підтримка комплексних проектів розвитку сільської інфраструктури. Доведено здатність країн ЄС до активного стимулювання національного сільського господарства, в якому витрати на виробництво одиниці продукції, зазвичай, вищі від світових. Розглянуто механізми державного регулювання агропродовольчої системи у США, Канаді та Японії. Здійснено аналіз політики фінансування соціальної продовольчої допомоги населенню у США, ключові стратегічні завдання покладено на Службу з питань продовольства і послуг для споживачів, зокрема охарактеризовано окремі державні програми продовольчої допомоги населенню у США. У результаті досліджень для України запропоновано практику зарубіжного досвіду конкретних країн світу щодо державної підтримки розвитку агропродовольчих ринків та сільськогосподарського виробництва загалом.

Ключові слова: агробізнес, агропродовольча продукція, досвід країн ЄС, спільна аграрна політика, підтримка сільськогосподарських виробників, державні програми продовольчої допомоги.

Постановка проблеми. В умовах розгортання безпрецедентної економічної кризи, зумовленої поширенням пандемії, агропродовольчий комплекс України є одним із найважливіших елементів економічних систем розвинених країн світу. Такий комплекс формується та розвивається в умовах високої енергетичної мобільності, застосування якнайновіших агротехнічних процедур та правил, екологізації на основі

© Петро Куцик, Оксана Сенишин, Олександр Кундицький, Марта Злидник, 2020

використання сучасних енерго- та природозберігаючих методик, шляхів та нових прийомів меліорації, хімізації та інших процесів.

Взаємозв'язаність та взаємовплив усіх галузей продовольства, якнайшвидше впровадження у виробництво найважливіших досягнень науково-технічного прогресу, світового досвіду, найбільш прогресивних форм економіки і організації виробництва у АПК побудовані на засадах першочергового розв'язання певних актуальних завдань. Це і перерозподіл землі та майна, а також поглиблення відносин власності на землю; приватизація переробних підприємств з метою розвитку переробної галузі; розвиток кооперації; застосування новітніх ринкових методів господарської діяльності – менеджменту та маркетингу; державне регулювання агропродовольчого комплексу через механізми ефективнішого використання цінних важелів, фінансово-кредитної і податкової систем; розвиток вітчизняних агропродовольчих ринків, диверсифікація зовнішньоекономічної діяльності, механізми нарощування експортного потенціалу продовольчого комплексу тощо.

Для вирішення усіх цих вищенаведених актуальних для вітчизняних сільськогосподарських ринків завдань вважаємо за необхідність звернутися до позитивного досвіду країн ЄС та розвинених країн у регулюванні ринків агропродовольчої продукції.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У вітчизняній економічній літературі приділено достатньо уваги адаптації агропродовольчої політики зарубіжних країн до ринкової економіки. Але чимало питань стосовно напрямків застосування в Україні світового досвіду державного регулювання розвитку агропродовольчого комплексу в умовах інтеграції країни до світового продовольчого ринку залишаються недостатньо дослідженими. Питання світового досвіду державної підтримки розвитку агропродовольчого комплексу та напрями його використання у вітчизняній практиці висвітлюються у працях зарубіжних та вітчизняних вчених-економістів: Л.І. Абалкіна, М.І. Асаула, К. Бене, Д.П. Богині, В.Г. Бодрова, О.М. Варченка, В.І. Власова, М.П. Вітковського, А.С. Гальчинського, О.В. Демченка, Й.С. Завадського, Т.Л. Кельдера, В.І. Колеснікова, О.В. Крисального, І.І. Лукінова, С.В. Майстро, В.М. Малеса, О.М. Могильного, О.Г. Овчинникова, В. Онегіна, О.М. Онищенко, І.В. Охріменка, Г.В. Черевка, Б.А. Чернякова, Д. Шпаара та інших.

Постановка завдання. Метою дослідження є розробка практичних рекомендацій щодо використання позитивного досвіду розвинених країн світу у регулюванні ринків агропродовольчої продукції в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Аналізуючи досвід країн ЄС у регулюванні ринків агропродовольчої продукції, зауважимо також, що метою проведення Спільної продовольчої політики *Європейського Союзу* є досягнення високих стандартів безпеки продовольства, захист і поліпшення здоров'я споживачів, захист довкілля. Хоча систему безпеки продовольства ЄС вважають однією з найбезпечніших у світі, проте і в ній останнім часом зроблені істотні поліпшення, які необхідно враховувати виробникам продовольства. Зокрема, Європейською комісією розроблено документ щодо продовольчої політики спільноти, так звану Білу книгу про продовольчу безпеку (*White Paper on Food Safety*). Вищезначений документ передбачає низку заходів для покращення продовольчої політики й забезпечення повного контролю за оборотом продовольства загалом, починаючи із фуражу до моменту, доки продовольчий продукт не надійде до споживача. Тобто такою книгою реалізується концепція "від ферми до обіднього столу" [1].

Іншим напрямом державної підтримки продовольства та сільськогосподарського виробництва у межах Спільної аграрної політики ЄС є, насамперед, *розвиток*

сільських територій. Також беручи до уваги досвід країн ЄС та інших розвинених країн світу, у цьому контексті розрізняють декілька моделей **державної підтримки розвитку сільських територій**:

– *перша модель* – механізми та інструменти державної підтримки закріплені законодавчими актами (Європейський Союз, Канада, Туреччина);

– *друга модель* – реалізація різноманітних програм підтримки незалежно одна від одної (США, Мексика, Нова Зеландія). Політика підтримки сільських територій в країнах ЄС та США полягає в тому, що в ЄС напрямки розвитку сільських місцевостей зафіксовані в рамках Спільної Аграрної Політики, в той час як в США основні напрямки підтримки не виділені законодавчо як програми сільського розвитку [2].

Стосовно **Європейської політики розвитку сільських територій**, то варто зауважити, що основні напрямки розвитку сільських територій зафіксовані в рамках Спільної Аграрної Політики (the Common Agricultural Policy (CAP)) [3], яка доповнює вже існуючу систему прямих виплат фермерам та заходи з управління сільськогосподарських ринків. Фінансування такої політики здійснюється за рахунок Європейського Аграрного Фонду Розвитку Сільських Районів (the European Agricultural Fund for Rural Development (EAFRD)), яким виділено суму 99,6 млрд. євро на період 2014–2020 рр. Протягом 2014–2020 рр. розроблено 118 різних програм розвитку сільських територій в 28 країнах-членах Європейського Союзу.

Політика розвитку сільських територій охоплює основні три напрямки: підтримка сільськогосподарських виробників, захист довкілля, підтримка комплексних проектів розвитку сільської інфраструктури. На проекти розвитку сільської інфраструктури виділено близько 5 % загальних коштів. Кожна країна-член Європейського Союзу розробила власні програми розвитку сільських територій відповідно до потреб, а також включаючи принаймні чотири з шести загальних пріоритетних цілей ЄС: сприяння передачі знань та інновацій в сільське господарство, лісове господарство та сільські місцевості; підвищення життєздатності та конкурентоспроможності всіх видів сільського господарства, а також просування інноваційних фермерських технологій, збалансоване управління лісовим господарством; сприяння продовольчої організації, підтримка благополуччя тварин і управління ризиками в сільському господарстві; відновлення, збереження і зміцнення екосистем, пов'язаних з сільським і лісовим господарствами; підвищення ефективності використання ресурсів в аграрному, харчовому, лісовому секторах; сприяння соціальній інтеграції, скорочення бідності та економічний розвиток в сільській місцевості. Реалізація та вплив політики розвитку сільських територій відстежується і оцінюється в деталях, відповідно готуються щорічні звіти органами, які відповідають за реалізацію політики в конкретній країні, та надаються Європейській Комісії.

Порівняльний аналіз програм розвитку сільських територій 2014–2020 рр. деяких країн ЄС [4] зображено у табл. 1.

Одним з головних механізмів у системі державного регулювання агропродовольчого ринку в країнах ЄС є *підтримка відповідного рівня цін і цінової рівноваги*. Наголосимо, що підтримку високих цін всередині ЄС вважають одним з найдорожчих шляхів субсидіювання доходів, отож було ухвалене рішення щодо деякого зниження цін.

Наприклад, уведені прямі доплати фермерам у випадку не перевищення досягнутого попереднього рівня виробництва ними продукції. Державні виплати здійснюють з розрахунку на гектар землі або на голову худоби в несприятливих умовах виробництва [5, с. 68].

Програми розвитку сільських територій 2014–2020 рр. країн ЄС [4]

Країна	Програма / Відповідальний орган	Фінансування / Бюджет	Характеристика програми
Бельгія	Реалізується дві програми регіонального розвитку: програма розвитку сільських територій Фландрії та програма розвитку сільських територій Валлонії. Департамент сільського господарства та рибальства, Фландрія (Departement Landbouw en Visserij)	Програма розвитку регіонів Фландрії – 916 млн. євро, з них 384 млн. євро надає ЄС, 288 млн. євро національне співфінансування, 247 млн. євро додаткове національне фінансування. Програма розвитку регіонів Валлонії – 650 млн. євро, з них 264 млн. євро – внесок EAFRD	Фламандський уряд визначив чотири стратегічні цілі програми розвитку: 1) інвестування в молодих фермерів і майбутнє фламандського сільськогосподарського сектора; 2) інвестиції в інновації та освіту; 3) фокусування на підвищенні життєздатності і стійкості сільськогосподарського сектора; 4) підвищення якості і життєздатності сільської місцевості.
Болгарія	Національна Програма Розвитку Сільських Територій. Державний фонд «Сільське господарство» (Държавен фонд «Земеделие»)	Бюджет – 2,9 млрд. євро, з них 2,4 млрд. євро з бюджету ЄС, 28 млн. євро передається від спільної аграрної політики - прями платежі, 0,5 млрд. - з національного бюджету	Мета програми: - підвищення конкурентоспроможності та збалансованого розвитку агропродовольчого та лісового господарства країни; - охорона і збалансоване управління екосистемами, підвищення ефективності використання природних ресурсів і адаптація до зміни клімату; - соціально-економічний розвиток сільських районів.
Естонія	Національна Програма Розвитку Сільських Територій. Міністерство сільського господарства (Maaeluministerium)	Бюджет – 993 млн. євро, з них 823 млн. євро з бюджету ЄС, 169 млн. євро – національне фінансування	Пріоритети програми: - охорона навколишнього середовища: води, ґрунту, біорізноманіття (близько 70 % сільськогосподарських угідь буде перебувати під агроекологічними зобов'язаннями); - підвищення конкурентоспроможності сільського господарства (4 % господарств отримають інвестиційну підтримку та 3 % фермерів отримають допомогу для створення фермерського господарства); - інвестиції в знання та інновації.

Країна	Програма / Відповідальний орган	Фінансування / Бюджет	Характеристика програми
ФРН	На період 2014–2020 рр. розроблено 13 регіональних програм розвитку сільських територій, з яких 2 програми спільні для всіх регіонів.	Бюджет – фінансування з бюджету ЄС складає 9,45 млрд. євро Спеціальних рамок фінансування регіональних програм не встановлено.	Спільні для всіх регіонів довгострокові, стратегічні цілі програм розвитку: - сприяння конкурентоспроможності сільського господарства, лісового господарства та харчової галузі; - забезпечення сталого управління природними ресурсами та охорони клімату; - збалансований територіальний розвиток сільського господарства і сільських районів. Заходи програми: - інвестиції в проведення профілактичних заходів; - розвиток фермерського господарства та бізнесу: інвестиції для створення і розвитку несільськогосподарських видів діяльності, які сприяють диверсифікації економічної діяльності в сільських районах; - інвестиції в лісовий сектор; - органічне землеробство.
Польща	Національна Програма Розвитку Сільських Територій. Міністерство сільського господарства і розвитку села (Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi)	Бюджет – 13 513 295 000 євро, з них 8 598280 814 євро з бюджету ЄС та 4 915 014 186 євро з національного бюджету	Пріоритети програми: - розвиток фермерських господарств (модернізація фермерських господарств – 50 000 холдингів, реструктуризація малих ферм – 50000 дрібних фермерських господарств, підтримка молодих фермерів – створення 29 000 нових, сучасних та конкурентоспроможних фермерських господарств); - інвестиції в знання та інновації, сільськогосподарське консультування (понад 260 000 учасників візьмуть участь у різних навчальних курсах); - збалансоване управління природними ресурсами (грунти, охорона водних ресурсів, традиційні фруктові сади і сорти плодкових дерев; захист місцевих порід худоби і сортів сільськогосподарських культур, що знаходяться під загрозою зникнення).
Румунія	Національна Програма Розвитку Сільських Територій. Міністерство сільського господарства і розвитку	Бюджет – 9,5 млрд. євро, з них 8,1 млрд. з бюджету ЄС	Пріоритети програми: - підвищення конкурентоспроможності та реструктуризація сільськогосподарського сектору (модернізація близько 3 400 ферм і

Країна	Програма / Відповідальний орган	Фінансування / Бюджет	Характеристика програми
			кооперативів; підтримка розвитку більш ніж 30 000 дрібних фермерських господарств; допомога понад 9 400 молодим фермерам); - охорона навколишнього середовища та зміна клімату; - економічний розвиток (створення і розвиток 3 000 несільськогосподарських підприємств), створення нових робочих місць – 27 000 і поліпшення якості життя в румунських селах - 27% сільського населення виграють від інвестицій в інфраструктуру села.
Угорщина	Національна Програма Розвитку Сільських Територій. Уряд Угорщини (Magyarorszag Kormánya)	Бюджет – 4,2 млрд. євро, з них 3,4 млрд. євро з бюджету ЄС, 740 млн. євро – з національного бюджету	Пріоритети програми: - відновлення, збереження та зміцнення екосистем; - сприяння соціальній інтеграції, скорочення бідності та економічного розвитку в сільській місцевості (покращення послуг відчує 68% населення сільської місцевості; створення 500 нових робочих місць); - сприяння організації харчових ланцюгів і управління ризиками в сільському господарстві; - модернізація та підвищення конкурентоспроможності фермерських підприємств.
Франція	На період 2014–2020 рр. буде реалізовуватись 30 програм розвитку сільських територій: - 22 програми розвитку континентальної Франції і Корсики спільно фінансуватимуться з Європейського Аграрного Фонду Розвитку Сільських Районів; - 5 програм для заморських регіонів; - 1 національна програма з управління ризиками; - 2 спеціальні програми для національної сільської мережі. Міністерство сільського господарства, продовольства та лісового господарства	Бюджет – фінансування з бюджету ЄС – 11,38 млрд. євро. Контроль і фінансування регіональних програм здійснюється регіональними органами влади.	Стратегічні цілі мережі національної програми: - залучення зацікавлених сторін у процес реалізації політики розвитку сільських районів; - підвищення якості реалізації програми розвитку сільських територій; - інформування громадськості та потенційних бенефіціарів щодо політики розвитку сільських територій та фінансових можливостей. Спільні завдання: - сприяння відновленню, адаптації та передачі холдингів; - захист навколишнього природного середовища шляхом здійснення заходів щодо збереження, відновлення та раціонального використання природних ресурсів.

Характерною ознакою розвинених країн світу є те, що у таких країнах є давно розроблені *програми зі страхування врожаю*. У розвинених країнах розроблено цілий механізм виплати компенсаційних платежів з державного бюджету, що своєю чергою страхує фермерів на випадок несприятливих погодних умов, повеней, епідемій і т. д. Зокрема, також поширені бюджетні платежі, пов'язані з “регіональною підтримкою”. Така система спрацьовує у випадках, коли фермери здійснюють виробництво агропродовольчої продукції в зонах несприятливих погодних умов [6, с. 64].

Зауважимо, що хоча на Заході поширені фермерські господарства сімейного, проте, також існують також несімейні партнерства, але партнерські відносини там детально врегульовані. Наприклад, у Великобританії спеціальним законодавством регулюють партнерські відносини у сільському господарстві. Крім того, партнерство оформлюють спеціальним договором, в якому визначають: як повинні бути підготовлені рахунки; чи слід віддавати землю у спільну власність чи у власність одного із партнерів; чи буде у партнерів право використовувати землю після смерті її власника тощо.

Важливим напрямом ведення сільського господарства, а, зокрема, і агровиробництва у країнах Європейського Союзу є *сімейна форма ведення сільського господарства*. Саме у таких господарствах зосереджені фахові виробники агропродукції. Так, у Законі Франції “Про орієнтацію сільського господарства” від 04.07.1980 р. сформульовані основні напрями агропродовольчої політики держави; передусім наголошують на стимулюванні розвитку сімейних господарств, які вважають основою сільськогосподарського виробництва в країні [7, с. 121].

Здійснивши аналіз досвіду аграрного господарювання у *Німеччині*, варто відмітити, що країна є лідером щодо обсягів виробництва тваринницької продукції, а також зернових у країнах ЄС. При цьому в агропродовольчому секторі, де дуже високий рівень механізації, зосереджено лише 2–3% працездатного населення держави.

Основою агровиробництва у ФРН є *невеликі сімейні фермерські господарства*. Дотаційна підтримка держави сільськогосподарських виробників заборонена згідно п.1 ст.107 договору про функціонування Європейського Союзу, так як перешкоджає вільній конкуренції на внутрішньому ринку. Але є деякі винятки з цієї принципової заборони. Зокрема, можлива державна допомога соціального характеру окремим споживачам, гуманітарна допомога та гранти господарствам, які зазнали збитків після відновлення Німеччини [8].

Важливою характеристикою агропродовольчої галузі є те, що фермери у Німеччині мають право голосувати проти сучасних тенденцій в аграрній промисловості, зокрема проти генної інженерії, виступаючи за традиційне, а відтак більш екологічне село.

Беручи до уваги розвиток сільського господарства у *Франції*, зауважимо, що тут останнє найбільш опікувана державою галузь, хоча його основою є *приватне землеволодіння*. За обсягом виробленої продукції Франція посідає 1-е місце в Західній Європі і третє місце в світі, оскільки кількість фермерських та приватних сільськогосподарських підприємств у Франції сягає майже 1 млн. Франція щорічно експортує сільгосппродукції на суму понад 40 млрд євро. У агропродовольчій галузі зосереджено близько 7% працездатного населення [8].

Розвинена мережа профспілок є основним важелем впливу на агропродовольчу політику у Франції. Діяльність профспілок спрямована на покращення умов праці та життя фермерів, а також на збереження «мінімального рівня доходів» навіть у разі неврожаю або природних катаклізмів. Згідно із системою оподаткування у Франції

розрахунок суми доходу, що підлягає оподаткуванню, здійснюється шляхом використання даних земельного кадастру, середніх показників вартості продукції, витрат виробництва, врожайності сільгоспкультур і продуктивності худоби.

Головним, визначальним елементом у системі кредитного забезпечення аграрного господарства посідає банк «Креді Агріколь». Здійснення виробничо-господарської діяльності у АПК реалізується через механізм дії пільгових кредитів для сільського господарства заснований на принципі державного погашення банком різниці між договірною процентною ставкою і ставкою пільгової позики, наданої фермеру.

Також, зауважимо, і Євросоюз через *Єдину сільськогосподарську політику (ЕСХП)* підтримує і стимулює виробничо-господарську діяльність фермерів. До прикладу, одне господарство у Франції отримує близько 12 тис. євро субсидій на рік. Крім того, у французьких фермерів є справедлива система пільг на кредити. На закупівлю нової сільгосптехніки вони можуть залучати кошти під 3–4 % річних, на придбання землі – приблизно під 7 % річних.

Порівняно із сільськогосподарською діяльністю у Франції, сільське господарство та агровиробництво у **Польщі** у часи комуністичної влади перебувало у приватній власності. Тому, традиційно, в Польщі і зараз популярними є *маленькі приватні сільськогосподарські господарства*, які спеціалізуються на виготовленні одного виду продукції. Сьогодні Польщу вважають європейським лідером у вирощуванні картоплі, цукрового буряка, яблук та інших продовольчих товарів. Цікавим фактом є те, що 15 % усіх працюючих в Польщі задіяні в сільському господарстві. Цей сектор польської економіки генерує частку приблизно 4 % ВВП Польщі, що становить понад 20 млрд. доларів [8].

Агровиробництво у Польщі експортно орієнтоване (10 % продукції йде на експорт), а тому в розвиненій країні постійно здійснюється пошук нових ринків збуту аграрної продукції, особливо у світлі зменшення ринків у країнах Східної Європи та колишнього СРСР через економічну кризу, санкції, збройні конфлікти. Польським урядом підготовлено програму дій на 2015–2020 роки, де вказується, що уряд повинен використати всі існуючі можливості для збільшення допомоги польським аграріям у бюджетній перспективі ЄС. Основна ціль цієї програми – популяризація моделі малих сімейних сільськогосподарських підприємств. Така робота здійснюється як з економічних мотивів (краще пристосування продукції до потреб ринку), так і соціальних (збереження більшої кількості робочих місць на селі і кращої екологічної ситуації).

Отже, республіка Польща у будь-якому випадку підтримує дрібні аграрні підприємства, які демонструють поступову динаміку зростання виробництва, особливо у світлі європейських доплат за орні землі чи окремі види продукції.

Отже, особливості механізму підтримки аграрного сектора в кожній країні ЄС залежать від природно-економічних, географічних, зовнішньоекономічних умов. Тому країни ЄС активно стимулюють національне сільське господарство, в якому витрати на виробництво одиниці продукції, зазвичай, вищі від світових.

Встановлення механізму державного регулювання агропродовольчої системи у **США** започатковано з 1990-х рр. з комплексу заходів із фінансування державних програм у сфері продовольчої безпеки за рахунок бюджетних коштів, частка яких досягала до 4,5 % держбюджету. Внутрішня державна політика була спрямована на стабілізацію внутрішнього продовольчого ринку за рахунок підтримки аграрного сектору. У 1997 р. Міністерство сільського господарства США вперше затвердило стратегічний план, головну мету діяльності у сфері забезпечення продовольчої безпеки та ключові

стратегічні пріоритети [9, с. 225]. Стратегія продовольчої безпеки США ґрунтується на потужній законодавчій базі. Важливим напрямом державного регулювання є фінансування за рахунок державного бюджету цільових програм на загальнодержавному рівні. Основні цільові програми спрямовані на стабілізацію доходів фермерів та наукове забезпечення. У США на державному рівні діє понад 10 міжгалузевих цільових програм, пов'язаних з аграрним сектором та фермерами.

Зауважимо, що саме величезні ферми у США забезпечують конкурентоспроможність аграрних ринків так і агропродовольчого комплексу загалом [9, с. 219]. Крупні підприємства є стратегічними у підтриманні продовольчої безпеки держави, їм доступні майже всі існуючі форми державної підтримки в США. Програма кредитування в рамках Закону «Про продовольчу допомогу» має на меті стимулювання країн-імпортерів на тривалі закупівлі американського продовольства. Застосовується з 1986 р. механізм державної компенсації фермерам за реалізацію продукції на експорт у вигляді експортної компенсаційної надбавки – компенсації різниці між ціною реалізації на світових ринках та заставною ставкою.

Міністерство сільського господарства країни розробило політику фінансування соціальної продовольчої допомоги населенню, ключові стратегічні завдання покладено на Службу з питань продовольства і послуг для споживачів (Food and Consumer Service) [10]. З 1989 р. у США функціонують 16 державних програм продовольчої допомоги населенню. Зокрема, до програми «Продовольча допомога», яка орієнтована не лише на сільське, а й усе малозабезпечене населення США, входять програми «Шкільні сніданки», «Продовольчі купони» та інші [10]. У США створено дієву систему контролю якості і безпеки продуктів харчування. Так, 21 грудня 2010 року Конгресом було прийнято закон про продовольчу безпеку, покликаний забезпечити безпеку продовольства США шляхом перегляду акцентів: відтепер увага федеральних органів регулювання буде зосереджена не стільки на реагуванні на випадки забруднення продовольчої продукції, скільки на їх запобіганні. Закон передбачає забезпечення жорсткого нагляду за продуктами харчування, які імпортуються до США. Отже, аграрний сектор США є стратегічним ресурсом держави у сфері забезпечення продовольчої безпеки.

Аналізуючи агропродовольчу політику **Японії** стосовно питань продовольчої безпеки, то така політика ґрунтується на засадах захисту внутрішнього ринку. В 1999 р. в Японії було прийнято закон «Про продовольство, сільське господарство та розвиток сільських районів», головними пріоритетами є продовольство як стратегічний пріоритет забезпечення життєдіяльності та здоров'я населення. Аграрне виробництво є основою зростання економічного потенціалу Японії [7; 8]. Стратегія продовольчої безпеки в Японії є складником концепції забезпечення комплексної безпеки країни, прийнятої у 1980 р., відповідно до якої основною загрозою продовольчій безпеці держави є нестача власних ресурсів. Основною стратегічною метою забезпечення населення продовольством є регулювання співвідношення рівня самозабезпеченості та імпорту, реалізація політики міжнародної співпраці та оптимізація внутрішніх ресурсів.

Досить поширена в розвинених країнах практика державного фінансування придбання засобів виробництва в аграрному секторі. У **Канаді** податкові пільги й субсидії забезпечують фермерам ціну на паливо на рівні 56 % від роздрібною [11]. У 1998 році був розроблений «Канадський план дій щодо продовольчої безпеки», у якому задекларовано загальне поняття продовольчої безпеки. Незважаючи на те, що Канада в останні 50 років була країною з високим рівнем виробництва продовольства,

в основі розробленого Плану покладено ідею підвищення забезпеченості продовольством як важливого фактора підвищення життєвого рівня населення. Державна підтримка фермерам Канади надається через програми двох рівнів – федерального (центрального) та провінційного. До переліку програм федерального рівня входить [11, с. 136–140]: національна програма стабілізації чистого доходу (NISA) – це своєрідний механізм заощадження для фермерів, який гарантує, що навіть у несприятливий рік рівень доходу фермера не впаде нижче від середнього показника за останні три роки; програма уніфікації цін через Пшеничну палату; програма авансових платежів. Програми, що реалізуються в провінції Альберта через діяльність Фінансової корпорації з надання послуг сільському господарству (AFSC) – це програми, що є прикладами програм державної підтримки провінційного рівня. Через AFSC здійснюються такі програми підтримки фермерів, як програма стабілізації доходу, програми надання позичок фермерам, програми страхування врожаю тощо [11, с. 137]. Одним із пріоритетних напрямів державної політики Канади є підтримка продовольчого постачання населення, що проживає в північних територіях і в арктичному регіоні країни.

Економіка України, на нашу думку, ще немає достатньо сформованої правової та інституційної бази для формування стійкого балансу виробництва і розподілу продовольства, що суттєво обмежує можливості державних інститутів у сфері регулювання ринків. Зазначена проблема в Україні могла б бути вирішена шляхом прийняттям Закону України «Про продовольчу безпеку», де будуть чітко окреслені повноваження органів державного управління у сфері продовольчої безпеки, заходи зі створення та зберігання стратегічних запасів агропродовольчої продукції.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Детальний аналіз форм державної підтримки розвитку агропродовольчих ринків та сільськогосподарського виробництва в Україні дозволив нам запропонувати таку *практику зарубіжного досвіду конкретних країн світу*, а саме:

1) Закупівля надлишків сільськогосподарської та продовольчої продукції у фермерів за рахунок вітчизняних бюджетних фінансових коштів на з метою утримання закупівельних цін і гарантування дохідності виробників продукції сільського господарства (*досвід США*).

2) Враховуючи значний експортний потенціал України, доцільно створити вищевказану державну установу для стимулювання експорту вітчизняної продукції, у тому числі продовольчої та агропромислової (*досвід США, Японії, Німеччини тощо*).

3) Запровадити систему стимулювання експорту українських продуктів харчування шляхом товарного кредитування під гарантії експортно-кредитних агентств, що даватиме змогу імпортерам залучати кошти на тривалий термін. При цьому зазначимо, що вартість такого фінансування є значно меншою, порівняно із традиційним кредитуванням. Експортно-кредитні агентства будуть державними установами, що підтримуватимуть експортний потенціал України шляхом надання банкам гарантій за кредитами, які надаватимуть зарубіжним компаніям на купівлю вітчизняних продовольчих товарів (*досвід США, Японії, Польщі, Німеччини*).

4) Запровадження системи «земельного аутсорсингу» – скуповування чи орендування країнами-імпортерами продовольства сільськогосподарських земель за кордоном (*досвід Китаю, Індії, Саудівської Аравії*).

Список використаних джерел

1. Продовольственная политика Европейского Союза. UTR: <http://www.meat.info.lv/en/article/laws/364-en-food-policy> (дата звернення: 25.09.2020).
2. Колесников В.І. Світовий досвід розвитку сільських територій. Ефективна економіка. 2014. UTR: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=2956> (дата звернення: 16.09.2020).
3. Rural development 2014–2020. UTR: http://ec.europa.eu/agriculture/rural-development-2014-2020/index_en.htm (дата звернення: 02.10.2020).
4. Європейський досвід законодавчого регулювання державної підтримки та розвитку сільських населених пунктів. Інформаційна довідка, підготовлена Європейським інформаційно-дослідницьким центром. UTR: <http://2019/МАТЕРІАЛИ%20ДО%20РОЗДІЛУ%203/ДОСВІД%20РОЗВИТКУ%20сіл.терит.pdf>. (дата звернення: 23.09.2020).
5. Шпаар Д., Беме К. Реформа общей аграрной политики в Евросоюзе и ее последствия для ФРГ. АПК: экономика, управление. 2008. № 7. С. 67–76.
6. Онегіна В. Зміна аграрної парадигми та державна аграрна політика у розвинутих країнах. Економіка України. 2010. № 11. С. 62–72.
7. Власов В. І. Підтримка сільгоспвиробників у зарубіжних країнах. Економіка АПК. 2004. № 5. С. 22–26.
8. З досвіду аграрного господарювання найуспішніших країн світу. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/2012230-svitovi-modeli-pidtrimki-silskogogospodarstva.html>. (дата звернення: 07.09.2020).
9. Скрипчук П.М., Хоменко А.Є. Аналіз досвіду країн-членів СОТ щодо забезпечення продовольчої безпеки та використання цього досвіду в Україні. Актуальні проблеми міжнародних відносин. 2014. Вип. 120. Ч. I. С. 219–233.
10. Ульянченко Ю.О. Державне регулювання аграрного ринку в країнах ЄС і США: досвід для України. Державне будівництво. 2007. № 2. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeVu_2007_2_56 (дата звернення: 12.10.2020).
11. Дугієнко Н.О., Кельдер Т.Л. Державна підтримка підприємств агропромислового виробництва: досвід зарубіжних країн. Економіка та підприємництво. 2014. № 5(80). С. 135–140.

References

1. Prodovol'stvennaya politika Evropeyskogo Soyuz [Food policy of the European Union]. Retrieved from <http://www.meat.info.lv/en/article/laws/364-en-food-policy> [in Russian].
2. Kolesnykov, V.I. (2014). Svitoviy dosvid rozvytku sil'skykh terytorij [World experience of rural development]. *Efektivna ekonomika*. – Effective economics, Retrieved from <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=2956> [in Ukrainian].
3. Rural development 2014–2020. Retrieved from http://ec.europa.eu/agriculture/rural-development-2014-2020/index_en.htm [in English].
4. Jevropejskij dosvid zakonodavchogho rehul'juvannja derzhavnoj pidtrymky ta rozvytku sil'skykh naselenykh punktiv [European experience of legislative regulation of state support and development of rural settlements]. Informacijna dovidka, pidgotovlena Jevropejskym informacijno-doslidnyckym centrum – Information reference prepared by the European Information and Research Center. Retrieved from <http://2019/МАТЕРІАЛИ%20ДО%20РОЗДІЛУ%203/ДОСВІД%20РОЗВИТКУ%20сіл.терит.pdf> [in Ukrainian].
5. Shpaar, D., Beme, K. (2008). Reforma obschey agrarnoy politiki v Evrosoyuzе i ee posledstviya dlya FRG [Reform of the common agricultural policy in the European Union and its implications for the FRG]. *APK: ekonomika, upravlenie*. – Agro-industrial complex: economics, management, 7, 67–76 [in Ukrainian].

6. Onyegina, V. (2010). Zmina agrarnoi paradigmi ta derjavna agrarna politika u rozvinutih kraïnah [Changing the agrarian paradigm and state agricultural policy in developed countries]. *Ekonomika Ukrainy – Ukraine economy*, 11, 62–72 [in Ukrainian].
7. Vlasov, V.I. (2004). Pidtrimka silgospvirobnikiv u zarubijnih kraïnah [Support for agricultural producers in foreign countries]. *Ekonomika APK. – Economics of agro-industrial complex*, 5, 22–26 [in Ukrainian].
8. Z dosvidu aghrarnogho ghospodarjuvannja naj'uspishnishykh krajin svitu [From the experience of agricultural management of the most successful countries in the world]. Retrieved from <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/2012230-svitovi-modeli-pidtrimki-silskogo-gospodarstva.html> [in Ukrainian].
9. Skrypchuk, P.M., Khomenko, A.Je. (2014). Analiz dosvidu krajin-chleniv SOT shhodo zabezpechennja prodovoljchoji bezpeky ta vykorystannja cjogho dosvidu v Ukraïni [Analysis of the experience of WTO member countries in ensuring food security and the use of this experience in Ukraine]. *Aktualjni problemy mizhnarodnykh vidnosyn – Current issues of international relations*, 120, 219–233 [in Ukrainian].
10. Uljjanchenko, Ju.O. (2007). Derzhavne rehuljuvannja aghrarnogho rynku v kraïnakh JeS i SShA: dosvid dlja Ukraïny [State regulation of the agricultural market in the EU and the USA: experience for Ukraine]. *Derzhavne budivnyctvo – State building*, 2. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeBu_2007_2_56 [in Ukrainian].
11. Dughijenko, N.O., Keljder, T.L. (2014). Derzhavna pidtrymka pidprijemstv aghropromyslovogho vyrobnyctva: dosvid zarubizhnykh krajin [State support of agro-industrial enterprises: the experience of foreign countries]. *Ekonomika ta pidprijemnyctvo. – Economics and entrepreneurship*, 5(80), 135–140 [in Ukrainian].

USE OF POSITIVE EXPERIENCE OF DEVELOPED COUNTRIES IN REGULATION OF AGRICULTURAL PRODUCT MARKETS IN UKRAINE

Petro Kutsyk¹, Oksana Senyshyn², Oleksandr Kundytskyj², Marta Zlydnyk²

¹*Lviv University of Trade and Economics, 79005 Lviv, 10 Tugan-Baranovsky St.
e-mail: kutsykpetro@gmail.com*

²*Ivan Franko National University of Lviv, 79008 Lviv, 18 Svobody Avenue
e-mail: oksana.senyshyn@lnu.edu.ua, skund@ukr.net, lts_marta@ukr.net*

Annotation. The scientific article provides a detailed description and analysis of the experience of developed countries in regulating agro-food markets. Much attention is paid to the experience of the European Union countries. The main directions of state support of food and agricultural production within the framework of the Common Agrarian Policy of the EU are determined, special attention is paid to the models of state support of rural development of the EU countries. Emphasis is placed on the three-component structure of rural development policy in the EU, namely: support for agricultural producers, environmental protection, support for comprehensive rural infrastructure development projects. The ability of EU countries to actively stimulate national agriculture, in which the cost of production per unit of output is usually higher than the world. Mechanisms of state regulation of the agro-food system in the USA, Canada and Japan are considered. The analysis of the policy of financing social food assistance to the population in the USA is carried out, the key strategic tasks are assigned to the Service for Food and Consumer Services, in particular, certain state programs of food assistance to the population in the USA are described. As a result of researches for Ukraine the practice of foreign experience of concrete countries of the world

concerning the state support of development of agro-food markets and agricultural production is offered, namely:

1) purchase of surplus agricultural and food products from farmers at the expense of state budget funds to maintain purchase prices and guarantee the profitability of agricultural producers (USA experience);

2) the creation of a state institution to stimulate the export of state products, including food and agro-industrial (the experience of the USA, Japan, Germany, etc.);

3) introduction of a system of stimulating the export of Ukrainian food products through commodity lending under the guarantee of export credit agencies, which will allow importers to raise funds for a long time (the experience of the USA, Japan, Poland, Germany);

4) introduction of a system of “land outsourcing” – the purchase or lease by food-importing countries of agricultural land abroad (the experience of China, India, Saudi Arabia).

Keywords: agrobusiness, agro-food products, experience of EU countries, common agricultural policy, support of agricultural producers, state food aid programs.

Стаття надійшла до редколегії 16.10.2020

Прийнята до друку 29.12.2020